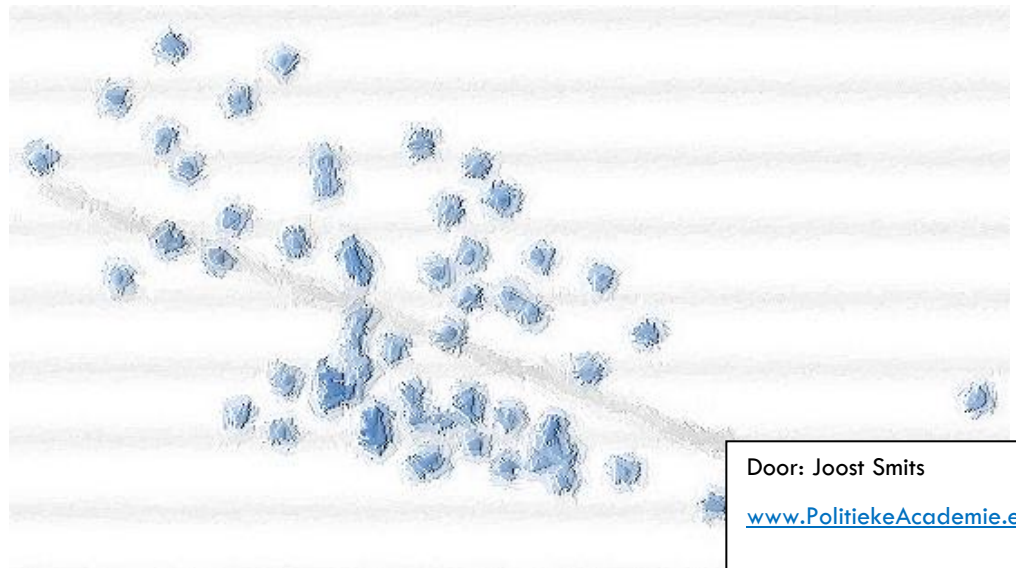

Stichting Politieke Academie

DE ONVERMOEDE STABILITEIT VAN DE ROTTERDAMSE VERKIEZINGEN

Door: Joost Smits

www.PolitiekeAcademie.eu

24-4-2014

Observaties

SAMENVATTING

Het verhaal van de gemeenteraadsverkiezingen in Rotterdam wijst op meer dan dat Leefbaar Rotterdam de grootste is geworden. Het laat ook zien dat die partij over de hele linie vrij goed behoud heeft getoond, al was er een uniforme daling van iets meer dan 1 procentpunt. De partij is de enige volkspartij van Rotterdam, net als in 2010.

De ouderenpartijen hadden hun achterban 1 zetel kunnen leveren, als ze wat strategischer hadden gewerkt, en hun lijsten hadden samengevoegd.

De PvdA was voor de kiezers blijkbaar een herkenbare partij, alleen met een boodschap die nu minder populair was. Net als VVD. Deze partijen moeten zo snel mogelijk aan de slag om hun raadswerk af te stemmen op hun achterban, en zo te zorgen dat de dalende lijn wordt omgebogen in een opgaande lijn.

CDA is op zoek naar de oude bolwerken, wat (te) veel energie kost. Energie die beter kan worden gestoken in het behoud van kiezers.

De SP won ook buiten de oude gebieden, en heeft nu de taak die nieuwe achterban te bedienen, anders zijn ze bij de volgende verkiezingen weer vertrokken.

D66 heeft weliswaar flink gewonnen, maar in de oude wingebieden. De partij zou kunnen proberen uit te breiden naar nieuwe wingebieden, zoals SP is gelukt, maar waar CDA dan weer faalt.

Leefbaar Rotterdam, en waarschijnlijk ook SP en Nida hebben laten zien dat democratie geen voetbalwedstrijd is waar alleen de doelpunten tellen, de scores bij de verkiezingen, al is elke stem er één. Het gaat om een mooie wedstrijd, om goed raadswerk (bij Nida goed voorbereidend werk), om een langdurige band met de kiezer, dan komen de stemmen er ook wel.

Als de Rotterdamse partijen niet te lang wachten om te analyseren waar hun achterban woont, wat voor behoeftes die hebben, wat de koers wordt tot 2018, en daar dan de komende jaren hard aan werken, kunnen ze stuk voor stuk de volgende keer een prima verkiezingsresultaat behalen.

Afbeelding voorpagina: bewerkte figuur uit deze paper, JS april 2014

Na plaatsing op het blog komen meestal reacties binnen ter verbetering. Beschouw dit artikel niet als definitief tot een paar dagen na de datering.

Met dank aan dhr. M. van Rhee van de afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI) van de Gemeente Rotterdam voor enkele correcties over de kiesdrempel.

OVER DE AUTEUR

Joost Smits is bestuurskundige en software-ontwikkelaar. Na een student-assistentschap over public choice geïnteresseerd geraakt in lokale politiek. Politiek actief sinds 1989, schaduwfractie, deelraadslid in Hillegersberg-Schiebroek, deelgemeentelijk wethouder. Sinds 2000 blogger op PolitiekActief.Net. Gewoond en gewerkt in Brussel, en gewerkt voor Europese steden-netwerken. Nu bezig met promotieonderzoek naar de geografische spreiding van verkiezingen. Is verbonden aan de Stichting Politieke Academie in Amsterdam.

joost@politiekeacademie.eu

www.politiekeacademie.eu

De onvermoede stabiliteit van de Rotterdamse verkiezingen

OBSERVATIES

INLEIDING | EEN

De verkiezingen van 2014 leverden in Rotterdam geen nek-aan-nekstrijd op tussen PvdA en Leefbaar Rotterdam gelijk in 2010. De PvdA kampte met integriteitsproblemen in Feijenoord, en geloofwaardigheidskwesaties mede door deelname aan het kabinet. Verder deed er voor het eerst een voor de kiezers aanvaardbare moslimpartij mee, Nida, die hoge ogen gooide in de traditioneel PvdA-stemmende allochtone buurten. Leefbaar Rotterdam zou wat te verduren kunnen hebben als de drie ouderenpartijen zich verenigden, maar die konden zich niet verenigen, en haalden 0 zetels.

Niettemin is de winst van Leefbaar Rotterdam bijzonder te noemen. Anders dan de LPF viel deze door Pim Fortuyn opgerichte partij niet uit elkaar, en slaagden ze erin de Rotterdamse kiezer blijvend te interesseren. En dat was niet door toeval. Al in het najaar van 2010 begon Leefbaar Rotterdam met de voorbereidingen voor de zege in 2014. Door focuswijken te benoemen, en de kiezers in heel Rotterdam en met name daar maand na maand, jaar na jaar, te bevragen en informeren. Echt volksvertegenwoordigerschap, zoals het bedoeld was. Democratie is geen voetbalwedstrijd waar alleen de doelpunten tellen, de scores bij de verkiezingen, al is elke stem er één. Het gaat om een mooie wedstrijd, om goed raadswerk, om een langdurige band met de kiezer, dan komen de stemmen er ook wel. De door Leefbaar Rotterdam gebruikte analyses werden door mij in 2010 voor ze gemaakt. Door hard te werken hebben zij daar een prima verkiezingsresultaat mee kunnen behalen.

Rotterdam is wel en niet een gemakkelijk gebied om te analyseren. Het is een groot gebied, dus met veel datapunten, veel stembureaus, veel partijen. Maar in 2010 bleek er e.e.a. aan de hand met de betrouwbaarheid van de basis van de analyses: de stembusuitslagen. Er moest een hertelling komen. Uiteindelijk waren er drie totaaluitslagen waarvan de verschillen niet door telfouten zijn te verklaren.¹ Sinds die tijd heeft Rotterdam veel maatregelen genomen om de betrouwbaarheid te verbeteren. Niettemin waren er nogal wat "spookstemmen". Dat is beschreven in een apart rapport.²

Eerst beschrijf ik nu het theoretische kader dat zal worden gebruikt voor de analyse. Dat is een work-in-progress in het kader van breder onderzoek naar de geografische spreiding van verkiezingen. Vervolgens kijken we naar de uitslagpercentages, de verdeling van zetels, en hoe restzetels werden toegeedeeld. Daarna naar welke partijen kunnen worden beschouwd als volkspartijen (populair in veel stembureaus) en welke elitepartijen zijn (partijen met bolwerken). Daarna analyseren we welke veranderingen er waren tussen 2010 en 2014 in de uitslagen. Als laatste bekijken we kaartjes van hoe de stemmen werden verdeeld over de stembureaus, en hoe dat veranderde tussen 2010 en 2014.

THEORIE | TWEE

Kiezer op drift

Vaak wordt gesproken over de kiezer die op drift is geraakt. Zoals beschreven door Andeweg in zijn promotieonderzoek "Dutch Voters Adrift; on explanations of electoral change (1963-1977)"³. Anker onderzocht het in 1994 nog eens, en moest het op drift zijn ontkennen⁴. Aarts c.s. citeren in 2007 in een hoofdstuk over het verdeelde electoraat⁵ prominent een zinsnede van de onderzoekers Holsteyn en Den Ridder: "De verkiezingen van 2006 passen in het beeld dat de Nederlandse kiezers, na de ontzuiling in de jaren zestig en zeventig, in de jaren negentig pas echt op drift zijn geraakt." Kiezers stemmen op een beperkt aantal partijen die ze vinden passen bij hun opvattingen. De kiezers zelf zijn betrekkelijk stabiel in hun opvattingen over politieke problemen. Maar het aanbod verandert, en dat trekt dan kiezers aan. Aarts c.s. brengen een nuancering aan: aanbod beïnvloedt ook de vraag. "De aantrekkingskracht van nieuwe politieke partijen is groter naarmate de kiezers, elke keer opnieuw, bewuster een afweging maken tussen de verschillende keuzeopties die zij bij verkiezingen hebben."

¹ Zie (Smits 2010)

² (Smits 2014)

³ (Andeweg 1982)

⁴ (Anker 1993)

⁵ (Aarts, van der Kolk, en Rosema 2007)

Aan de andere kant constateren David en van Hamme (2011) dat kiespatronen ruimtelijk te onderscheiden zijn, en dat die tamelijk stabiel zijn in de tijd.

Voor het onderzoek dat ik doe maak ik kaartjes waarop de stembureaus zijn weergegeven door bolletjes, blokjes en driehoekjes. Tot 2012 met behulp van Google, en sinds 2012 met de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG). De uitslag van de verkiezingen kan daarna met een kleur worden aangegeven. Van elke partij worden de uitslagen van alle stembureaus in kwartielen verdeeld (vier groepen van gelijke grootte), en de laagste uitslagen krijgen de kleur rood, daaropvolgend paars, de op een na hoogste groep blauw, en de stembureaus met de meeste groen. Het bestand is compleet tot 1998.

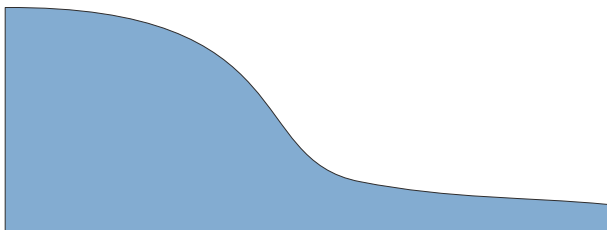
Tot nu toe zie ik de kaarten niet erg veranderen tussen verkiezingen. Niet voor Nederland bij de Kamerverkiezingen van 2010 en 2012⁶, niet voor Rotterdam tussen 1998 en 2014 en bijv. niet voor CDA tussen 1998 en 2010 in de Verkiezingsatlas⁷. Of het nu om Kamerverkiezingen gaat, of Raadsverkiezingen. Elke partij heeft blijkbaar een vast wingebed, en in andere wijken stemmen ze liever op andere partijen.

Als de kiezer op drift is, dan is dat als er zich nieuwe geloofwaardige partijen aandienen, waarbij alsnog de oude partijen min of meer de oude wingebeden behouden. Kiezers lijken te kiezen uit een beperkt aantal partijen, waar de wingebeden overlappen.

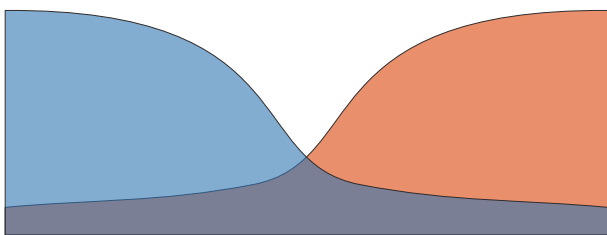
Patronen

Behalve de geografische verdeling, kunnen we ook kijken naar de evenredigheid van de verdeling. Daarvoor is de "volkspartij-index" bedacht. Een "volkspartij" is een partij die hoog scoort in zo veel mogelijk stembureaus. Een "elitepartij" moet het hebben van veel stemmen in weinig stembureaus. Alle stemmen opgeteld kunnen ze hetzelfde uitkomen. De ene is niet per definitie beter dan de andere, maar voor breed draagvlak in het gemeentebestuur zijn volkspartijen handiger.

De evenredigheid van de verdeling van stemmen van een partij is te zien aan de curve van op volgorde gezette uitslagen. De volgende curve is voor het voorbeeld extreem vormgegeven, en wijst dan op een elitepartij (met een bolwerk):

Er doen veel partijen mee aan de verkiezingen, die allemaal hengelen naar de gunst van de kiezer. Stel dat er maar twee partijen meedoen, dan kan het volgende beeld ontstaan:

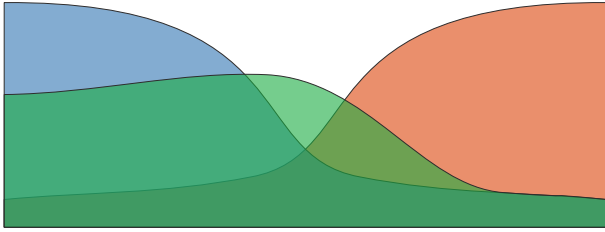

De visvijvers overlappen, maar de bolwerken niet. De blauwe partij kan zich het beste richten op de geografische gebieden die worden voorgesteld door het linkerdeel, en de rode partij op de gebieden uit het rechterdeel. Hoewel blauw niet goed scoort in dat rechterdeel heeft het niet zoveel zin om daar te actief te zijn, omdat historisch de mensen daar niets met blauw hebben. Als ze al te overtuigen zijn, moeten ze vervolgens vier jaar worden bediend om die steun vast te houden, zonder de kiezers in het bolwerk teleur te stellen. Een lastige opgave.

⁶ Gemaakt met NRC Handelsblad (Poort 2012)

⁷ (de Jong, van der Kolk, en Voerman 2011)

In Nederland zijn er altijd meer dan twee partijen. De beweringen hierboven gaan gelijk op:

Nog steeds moet de blauwe partij niet zoeken in het gebied waar rood groot is, en rood niet waar blauw groot is. Maar blauw zou een inspanning kunnen leveren in het gebied waar blauw en groen beiden relatief groot zijn.

Rood en groen, en rood en blauw zijn tegenvoeters. Blauw en groen zijn concurrenten (of mededingers).

Van een partij kunnen concurrenten en tegenvoeters worden bepaald. Concurrenten zijn partijen waarvan het leefgebied van de achterban veel overlapt. Tegenvoeters zijn partijen met een heel andere achterban. Die kan groeien, of kleiner worden, daar heeft de onderzochte partij weinig vat op. Ze kunnen zich eraan ergeren, of er blij voor zijn, meer niet.

Verandering 1

Na in 2010 voor het eerst met NRC Handelsblad alle stembureaus op de kaart te hebben gezet⁸, maakten we bij de Kamerverkiezingen van 2012 een tweede set van geografische data over de ligging van stembureaus, en wat er werd gestemd. Dus kon de eerste poging⁹ worden gewaagd om de verandering tussen twee verkiezingen te tonen. Dat was aan de hand van een vrije interpretatie van een passage uit onderzoek van Butler en Stokes uit 1974¹⁰. Butler en Stokes konden de veranderingen in het Britse tweepartijstelsel gemakkelijk duiden door de standaardafwijking van de gemiddelde regionale verandering ("swing") te berekenen. De mate van overeenstemming ("uniformity of swing") was dan een duidende waarde voor de verkiezingen.

Johnston bouwde hierop voort om verkiezingen met meer partijen ("multi-party contests") te onderzoeken.¹¹ Hij berekende de coëfficiënten van de regressielijnen door de grafiek waarbij de twee verkiezingsjaren tegen elkaar werden afgezet. Volgens de formule:

$$v_{ik} = a + bv_{ij} \quad (1.1)$$

Waarbij v het percentage is dat stemde op partij i in respectievelijk verkiezingsjaar j en k .

Een regressielijn met coëfficiënt $b = 1$, waarbij de lijn de x-as snijdt onder een hoek van 45 graden, duidde volgens Johnston op uniforme verandering ("uniform swing"). De mate van overeenstemming tussen de regressielijn en de werkelijke waarden zijn te berekenen met een gewone correlatiecoëfficiënt R^2 . Als die 1 is, dan is de uniformiteit niet toevallig, en als die lager is dan 1 wel.

Johnston concludeerde dat hiermee de ruimtelijke variatie veel beter waar te nemen is, en ook veel groter is dan tot dan toe aangenomen. Bij andere analysemethoden valt vaak de ruimtelijke stabiliteit op. Johnston vond ook zelden een lijn met coëfficiënt 1. Hij noteerde dat veranderingen bij verkiezingen sterk samenhangen met de voorafgaande sterkte van partijen in regio's. Dus, waar een partij groot was waren de grootste veranderingen, en waar een partij weinig aanhang had waren de kleinste veranderingen. Per saldo is de geografische verdeling dan wel stabiel.

Voor we dit kunnen toepassen voor Rotterdam, moeten we kijken naar Aarts en Horstman. Die vonden dat Johnston het snijpunt met de y-as niet moest schatten, omdat het immers gewoon het bekende gemiddelde zou zijn van de verandering in procentpunten: "a serious flaw in Johnston's application of the regression method. [...] Throwing away this information has led to awkward estimates of this change, to regression lines which are artificially pushed up or down, and consequently to regression coefficients significantly different from 1."¹² Wezenlijke adviezen, als het zo is.

Kijken we naar hun eigen Figuur 2, hieronder overgenomen. Het gaat om twee verkiezingen, in regio's A, B en C. In Optie II zijn de uitslagen in beide verkiezingen gelijk. In Optie I is sprake van winst, en in Optie III is er verlies. De coëfficiënten van de lijn door de punten van de opties I, II en III zijn respectievelijk 1,50, 1,00 en 0,50. Ze noemen de extra mogelijkheid van Optie Ia, die net als Optie I wijst op winst, maar dan met gelijke aantallen per regio. De lijn loopt parallel aan Optie II, alleen dan op een hoger niveau. In alle regio's was bij verkiezing 2 dezelfde winst in

⁸ (Poort en Verkade 2010)

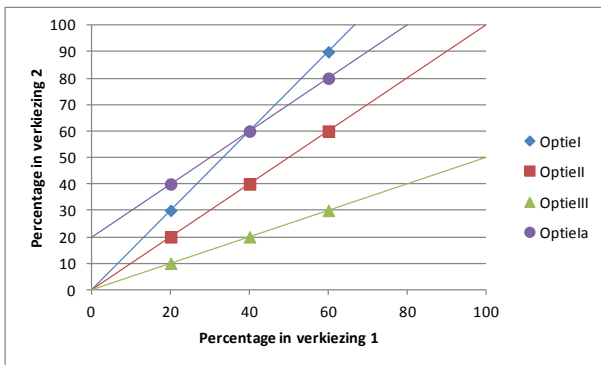
⁹ (Smits 2012)

¹⁰ (Butler en Stokes 1974)

¹¹ (Johnston 1983)

¹² (Aarts en Horstman 1991), blz. 7

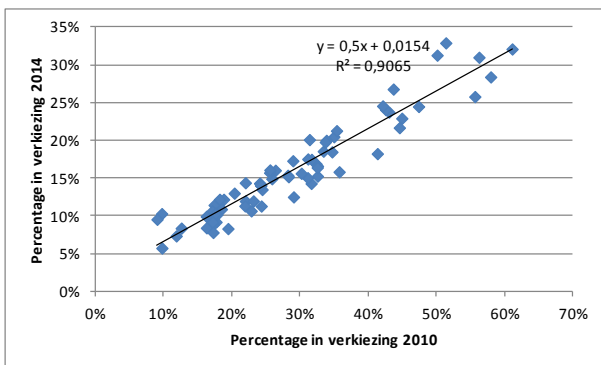
procentpunten gehaald ten opzichte van verkiezing 1. Optie Ia heeft dus net als Optie II een coëfficiënt van 1, en is daarmee "uniform swing".

FIGUUR 1: "CHANGE", FIGUUR 2 VAN AARTS EN HORSTMAN

In de figuur is te zien dat het snijpunt met de y-as van Optie I, II en III het nulpunt is. Maar de gemiddelde verandering is natuurlijk niet bij alle drie 0, immers, Optie I duidt op winst, en Optie III op verlies. Wel is het zo dat Optie Ia met een uniforme verandering van 20% inderdaad het snijpunt op 20% heeft. De bewering van Aarts en Horstman is dus alleen waar bij uniforme verandering, waar de coëfficiënt 1 is. In andere gevallen bepaalt de gemiddelde verandering mede de coëfficiënt, dus de hoek met de x-as, en daarmee verschuift het snijpunt met de y-as.

Vooruitlopend op de praktische toepassing van de theorie op Rotterdam is de denkfout van Aarts en Horstman zichtbaar te maken met de resultaten van PvdA Rotterdam in 2010 en 2014. De grafische voorstelling is aldus:

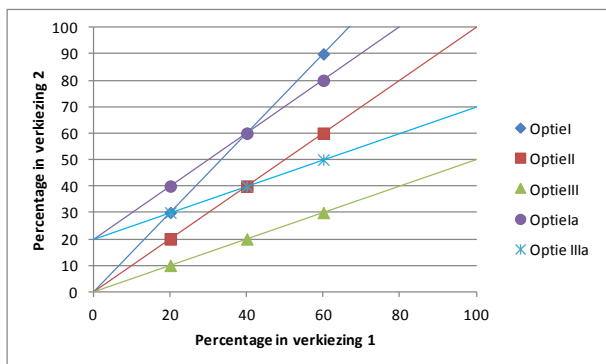
FIGUUR 2: PVDA ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

De PvdA ging van 28,9% naar 16,4%, dus -12,5 procentpunt. De gemiddelde verandering over de 69 buurten in de grafiek was -13 procentpunt. Het is meteen helder dat als we het snijpunt met de y-as zouden fixeren op -12,5% of -13% de lijn niet meer representatief zou zijn voor de meetpunten.

Niettemin is de constatering dat een verlegd snijpunt met de y-as wijst op de mate van uniforme verandering zeer waardevol. Johnston's artikel gaat immers verder dan alleen de behandeling van de *b*-coëfficiënt. Hij toont dat waar wordt afgeweken van uniforme verandering er sprake is van individuele variatie, door hem een variant genoemd op de "neighbourhood effect" hypothese. Door het bepalen van de curve kunnen we een uitspraak doen over de "uniform swing" (*a*), en in hoeverre er in de buurten opwaartse of neerwaartse druk op was (afwijking van *b* ten opzichte van 1), en de sterkte van het verband (R^2).

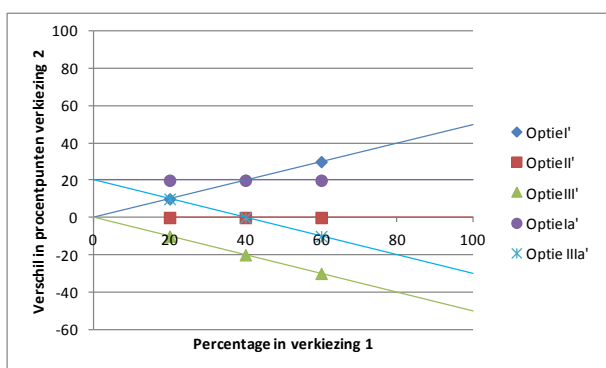
Een probleem met zowel Johnston als Aarts en Horstman is dat niet op het eerste gezicht alle soorten "swing" zichtbaar zijn. Figuur 2 van Aarts en Horstman geeft geen uitputtend overzicht van mogelijke veranderingen tussen verkiezingen. Het kan theoretisch zijn dat een partij een uniforme toename kent, gecombineerd met verlies. Dat is bijvoorbeeld een partij die veel wint in regio's waar de partij voorheen klein was, wat leidt tot vervreemding in regio's waar de partij voorheen groot was.

Dat zou leiden tot Optie IIIa in Figuur 3 hieronder. Maar, het is uit het plaatje niet meteen duidelijk waarom deze lijn intrinsiek zo anders is dan de andere lijnen.

FIGUUR 3: UITBREIDING MET "WINST WAAR VOORHEEN KLEIN"

Dat komt omdat dan wel in woorden de verandering tussen verkiezingen, de "change" voorop staat, maar dat niet zichtbaar wordt gemaakt op een van de assen in de grafiek. Dat valt op te lossen door te werken met afgeleide lijnen, waarbij de verandering wordt afgezet tegen de score in verkiezing 1. Als volgt:

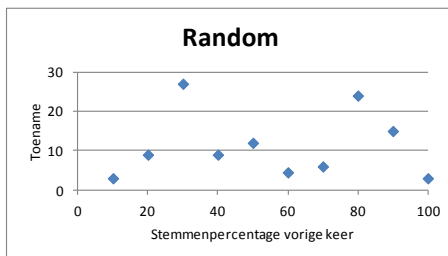
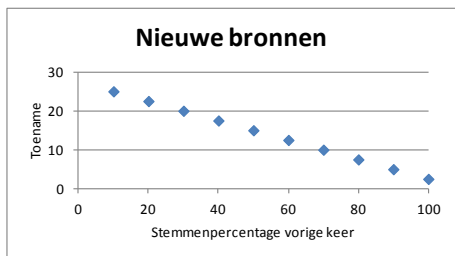
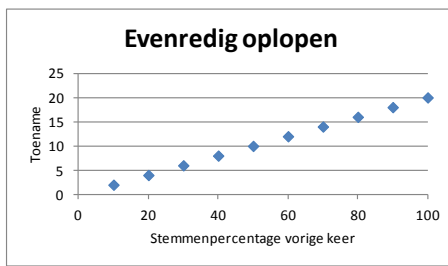
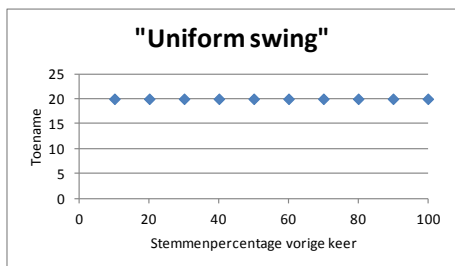
FIGUUR 4: "SWING" VOOROP

De afgeleide curven zijn voor te stellen als de afgeleide formule:

$$v'_{ik} = a' + b'v_{ij} \quad (1.2)$$

Waarbij rekenkundig $a' = a$ en $b' = b - 1$.

Te zien is dat "uniform swing" leidt tot een plat liggende lijn. De coëfficiënt b' is dan 0 (want $b = 1$), waardoor de lijn de x-as niet snijdt. Als een partij nieuwe bronnen aanboort, en oude vervreemdt (Optie IIIa'), begint de lijn boven de x-as, en snijdt die een stuk verderop. Maar, zoals Johnston schreef: "Thus change is rarely uniform, adding another topic for analysis of the geography of electoral change." Mijn typologie uit 2012 heeft wat weg van de curves in Figuur 4:

Geeft dit eigenlijk wel echt verandering aan? Duidt de curve ($a > 0, b < 1$), vergelijkbaar met Optie IIIa' uit Figuur 4 wel op wezenlijk andere verandering dan de andere opties, of zelfs "Nieuwe bronnen"?

Verandering 2

Zoals gezegd kunnen van verkiezingen bolletjeskaarten en andere verdelingskaarten worden gemaakt, en die lijken veel op elkaar van verkiezingsjaar op verkiezingsjaar. Zie voor een presentatie het eerste van een drietal filmpjes van de Politieke Academie.¹³ Van echte verandering is eigenlijk pas sprake als die kaarten veranderen, en niet als partijen in hun eigen wingebeden wat op en neer gaan, en de verandering per gevolg beperkt blijft tot waar wingebeden overlappen.

Veranderen de kaarten met genoemde opties I, III, Ia, IIIa, enz.? Dat is het beste te beredeneren door te kijken naar de werkwijze van de bolletjeskaarten. Alle procentuele uitslagen worden op een rij gezet, en in kwartielen verdeeld. Stembureaus in het onderste kwartiel (laagste scores) worden rood, het kwartiel daarboven wordt paars, daarboven blauw en de allerhoogst scorende stembureaus groen. Een kaart verandert pas als voorheen rode bolletjes blauw worden, groene paars, enz. Is dat zo met formule (1.1)? Zijn er waardes voor a of b te vinden waardoor stembureaus uit kwartiel 1 naar kwartiel 3 reizen, of van kwartiel 4 naar kwartiel 2?

	a		20	20	-20
	b		1	0,5	1,5
			verkiezing 2		
	kwartiel	verkiez 1	Optie Ia	Optie IIIa	Optie Ib
	0	0	20	20	-20
rood	1	20	40	30	10
paars	2	40	60	40	40
blauw	3	60	80	50	70
groen	4	80	100	60	100

TABEL 1: KWARTIELEN EN VERANDERINGEN

In Tabel 1 staan de kwartielgrenzen van een fictieve bestuursregio waar een tijd geleden verkiezingen ("verkiez 1") zijn geweest. Alle stembureaus zijn verdeeld over vier kwartielen. In rij "0" de minimale scores, dus de ondergrens van het eerste kwartiel. In rij "4" de maximale score van het vierde kwartiel. Recent zijn er weer verkiezingen geweest ("verkiezingen in jaar 2"). De uitslagen van de twee verkiezingen houden verband via formule (1.1), met a en b variërend in een aantal opties, als aangegeven in de tabel. Helder is dat Optie I, II en III (resp. stijgen, gelijkblijven en dalen) uit de vorige paragraaf niet zouden leiden tot de beoogde veranderingen tussen kwartielen, dus die komen niet voor in de tabel. Van Optie Ia en Optie IIIa zijn de a en b opgenomen zoals die ook hoorden bij Figuur 3. Als extra is er een nieuwe Optie Ib, uitgaande van een uniform verlies van 20% ($a = -20$) over de hele lijn, maar winst naarmate de partij populairder was ($b = 1,5$). Vergeef even dat de ondergrens van kwartiel van Optie Ib onder 0 uit komt, dat is voor het voorbeeld verder niet belangrijk.

De waarden veranderen, maar de verdeelkaart van verkiezing 2 zal in alle opties voor a en b precies gelijk zijn aan die van verkiezing 1. Alle stembureaus uit het rode kwartiel blijven rood, alle bureaus uit het groene kwartiel groen, enz.

Met deze werkwijze zien we nooit een deel van een gemeente SP stemmen in plaats van PvdA, of een provincie D66 stemmen in plaats van VVD. Alleen minder PvdA, meer SP, minder VVD of meer D66.

Is dan geen geografische verandering mogelijk met de benadering van Johnston, Aarts en Horstman, formule (1.1)? Niet door a en b te variëren.¹⁴ Wel door te kijken naar het andere deel van wat Johnston schreef: R^2 . Johnston maakt er niet meer werk van dan te benoemen: "That most of the R^2 values are very large indicates that this non-uniform change is not random"¹⁵. Aarts en Horstman noemen het de "coefficient of determination"¹⁶.

Terwijl in die sterkte van het verband de waarde zit. Immers, juist als er geen sterk verband is tussen de uitkomsten van verkiezing 1 en verkiezing 2 is er echte verandering. Dat uit zich via R^2 , omdat de waarden niet in het keurslijf van de strakke formule (1.1) kunnen worden geperst. Maar het heeft niet te maken met "Random". Ik zat er in 2012 dus ook flink naast. Bij een lage R^2 gaan delen van gemeenten over in andere handen, krijgen provincies een nieuw bewind, werkt de democratie als geweldloze revolutie.

¹³ www.youtube.com/playlist?list=PLlub527qguZ9GVtTYvoYNk-uZ6_QtGmtQ

¹⁴ Als a groot genoeg is om positieve uitkomstpercentages te krijgen, en $b < 0$ kan het wel, maar dat is niet realistisch.

¹⁵ (Johnston 1983), blz. 58

¹⁶ (Aarts en Horstman 1991), blz. 7

Toepassing

We zijn klaar voor de praktische uitwerking van de Rotterdamse verkiezingen. In hoofdstuk VIJF bepalen we van de vergelijking van de uitslagen van 2014 en 2010 a , b en R^2 . Met a kunnen we wat zeggen over de uniforme stijging en daling, met b over winst en verlies in de stembureaus, en met R^2 over verandering en over de mate waarin partijen al dan niet met opzet variëren in hun achterban.

DE ROTTERDAMSE UITSLAG | DRIE

We beginnen met de door het Hoofdstembureau in Rotterdam en de Kiesraad in Den Haag vastgestelde uitslagen van de verkiezingen van 2010, 2012 en 2014:

	2014	Zetels	2010	Zetels	Vershil	TK12	Fict. zetels
1. PvdA	16,4%	8	28,9%	14	-12,50%	32,1%	16
2. LR	27,8%	14	28,6%	14	-0,80%		nvt
3. VVD	6,8%	3	9,6%	4	-2,80%	20,5%	10
4. D66	11,8%	6	9,3%	4	2,50%	8,5%	4
5. GL	4,7%	2	7,3%	3	-2,60%	2,7%	1
6. CDA	5,9%	3	6,7%	3	-0,80%	4,4%	2
7. SP	10,8%	5	5,6%	2	5,20%	9,9%	5
8. CU-SGP	3,3%	1	3,0%	1	0,30%	2,0%/0,9%	0/0
9. PvdD	2,5%	1			2,50%	2,6%	1
12. Nida	5,1%	2			5,10%	nvt	Nvt
						50Plus 2,0%	50Plus 0
						PVV 13,4%	PVV 6
Rest	4,9%	0	1,1%	0	3,80%	1,1%	rest 0
Totaal	100,00%	45	100,00%			100,00%	45
Opkomst	45,1%		47,9%			62,6%	

(telling fictieve zetels door toepassing Kieswet en officiële berekening restzetels)

TABEL 2: UITSLAG GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN ROTTERDAM 2014

De gemeenteraadsuitslagen verdeeld over de deelgemeenten/gebiedsdelen zien er als volgt uit:¹⁷

	1. PvdA	2. LR	3. VVD	4. D66	5. GL	6. CDA	7. SP	8. CU-SGP	9. PvdD	10. ROP	11. OPA	12. Nida	13. LP	14. Senior	15. Gerdin	16. Turks	17. Regior blanco	ongeldig	opkomst
Centrum	15,2%	20,4%	11,6%	23,1%	6,7%	4,4%	10,0%	1,5%	2,2%	0,7%	0,3%	3,1%	0,2%	0,4%	0,2%	0,0%	0,5%	0,9%	54,2%
Kralingen-Crooswijk	15,4%	21,5%	13,7%	18,0%	5,0%	4,6%	9,8%	2,0%	2,5%	0,7%	0,2%	5,3%	0,2%	0,7%	0,0%	0,3%	0,1%	0,4%	49,0%
Noord	15,3%	17,0%	6,5%	20,8%	9,5%	4,5%	12,4%	2,8%	2,9%	0,6%	0,3%	6,0%	0,2%	0,6%	0,1%	0,4%	0,1%	0,6%	47,7%
Delfshaven	24,6%	12,2%	3,8%	14,9%	8,3%	4,6%	12,6%	3,0%	2,1%	0,7%	0,2%	10,9%	0,2%	0,5%	0,1%	1,2%	0,1%	0,8%	40,9%
Prins Alexander	12,8%	38,0%	8,0%	10,0%	3,8%	6,1%	9,6%	4,4%	2,3%	1,4%	0,5%	0,6%	0,2%	1,7%	0,4%	0,1%	0,0%	0,4%	50,0%
Hillegersberg-Schiebroek	10,4%	27,3%	14,3%	18,9%	6,3%	6,7%	7,1%	2,5%	2,7%	1,1%	0,3%	1,0%	0,1%	1,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,3%	59,1%
Hoek van Holland	7,8%	30,0%	16,0%	5,4%	1,6%	8,3%	6,2%	3,0%	2,6%	1,4%	0,4%	0,1%	0,1%	1,3%	0,0%	0,2%	15,7%	0,8%	50,4%
Overschie	13,4%	33,7%	6,9%	10,0%	5,9%	6,7%	10,1%	2,7%	2,9%	2,2%	0,6%	3,1%	0,2%	1,2%	0,1%	0,3%	0,1%	0,5%	45,8%
Charlois	19,9%	30,9%	2,9%	6,0%	3,0%	5,5%	12,9%	4,4%	2,8%	1,6%	0,5%	6,8%	0,2%	2,1%	0,1%	0,3%	0,1%	0,7%	33,4%
IJsselmonde	15,3%	41,6%	3,6%	5,4%	1,8%	6,1%	10,6%	5,0%	2,7%	1,3%	1,2%	3,2%	0,1%	1,4%	0,1%	0,4%	0,0%	0,4%	41,2%
Hoogvliet	12,1%	37,5%	4,8%	6,3%	1,4%	6,5%	9,8%	3,5%	2,7%	1,9%	0,4%	0,9%	0,2%	5,9%	0,1%	0,1%	5,9%	0,3%	39,4%
Feijenoord	21,3%	23,1%	3,4%	9,4%	3,9%	7,1%	12,0%	2,0%	2,1%	0,9%	0,4%	12,7%	0,2%	1,1%	0,0%	0,5%	0,1%	0,7%	41,3%
Pernis	8,4%	42,2%	3,5%	4,7%	1,4%	18,7%	9,5%	5,0%	2,1%	1,5%	0,6%	0,1%	0,1%	1,7%	0,0%	0,0%	0,5%	0,6%	47,1%
Rozenburg	8,3%	25,9%	9,1%	4,1%	1,4%	8,6%	7,9%	3,1%	2,3%	1,8%	0,5%	0,0%	0,2%	9,0%	0,1%	0,0%	17,7%	0,5%	43,7%

TABEL 3: UITSLAG PER GEBIEDSDEEL

Hierin is te zien dat van de ouderenpartijen – ROP, OPA, Senioren – die laatste in Hoogvliet een bolwerk had, en de anderen zich verdeelden over heel Rotterdam (met voor ROP een klein hoogtepunt in Overschie, en OPA een plus in IJsselmonde). De partij Regionaal Lokaal bestaat oorspronkelijk uit Nieuw Hoogvliet, Gemeentebelangen Rozenburg en Hoekse Zaken. Het is dus niet zo raar dat de bolwerken liggen in Hoek van Holland, Rozenburg en een beetje in Hoogvliet. Nida haalde twee raadszetels met bolwerken in Feijenoord, Delfshaven, en licht in Charlois. Dat had nog beter kunnen zijn als Rotterdam Turks Belang niet meedeed, want die partij haalde eveneens wat stemmen in Delfshaven, evenwel niet genoeg voor een eigen zetel. Die stemmen gingen in de pot voor de restzetels.

¹⁷ Mobiel stembureau 1 was van 9:00 tot 10:30 in IJsselmonde, en de rest van de dag in Charlois. Is daarom toegerekend aan Charlois. Mobiel stembureau 2 was de hele dag in Prins Alexander, en daarom daaraan toegerekend. Mobiel stembureau 3 was eerst in Feijenoord, daarna in Prins Alexander, vervolgens in Centrum en als laatste in Delfshaven. Om te voorkomen dat deze als enige als categorie "Mobiel" moest worden geregistreerd, met slechts 143 geldige stemmen geen inzicht biedend, is die toegerekend aan Centrum.

De opkomst was het slechtst in Charlois, Hoogvliet en Delfshaven. Het percentage ongeldige stemmen het hoogst in Feijenoord en Delfshaven. Het percentage blanco stemmen het hoogst in Hoek van Holland en Delfshaven. Delfshaven springt er dus uit als een bijzonder gebied wat betreft verkiezingen.

En de verschildtabel met 2010:

	1. PvdA	2. LR	3. VVD	4. D66	5. GL	6. CDA	7. SP	8. CU-SGP	9. PvdD	12. Nida	blanco	ongeldig	opkomst
Centrum	-11,1%	-1,1%	-3,3%	7,1%	-2,7%	-0,2%	4,4%	0,4%	2,2%	2,9%	-0,1%	0,3%	-0,2%
Kralingen-Crooswijk	-11,6%	-2,4%	-2,8%	5,0%	-1,9%	-0,7%	4,7%	0,3%	2,4%	5,2%	0,0%	0,4%	-3,1%
Noord	-13,9%	-1,4%	-2,5%	6,0%	-3,4%	-0,7%	5,5%	0,4%	2,9%	5,5%	0,1%	0,2%	-2,7%
Delfshaven	-19,2%	-2,3%	-0,8%	4,7%	-3,0%	-0,8%	6,4%	0,6%	2,1%	10,7%	-0,5%	0,3%	-3,4%
Prins Alexander	-9,4%	1,7%	-2,6%	2,0%	-2,2%	-1,6%	5,2%	0,0%	2,3%	0,5%	-0,2%	0,1%	-2,5%
Hillegersberg-Schiebroek	-7,4%	0,6%	-4,5%	5,5%	-2,1%	-1,4%	3,4%	0,1%	2,6%	0,9%	-0,2%	0,2%	-0,9%
Hoek van Holland	-9,5%	-5,4%	-4,5%	1,5%	-1,6%	-4,8%	2,6%	0,3%	2,5%	-0,1%	-1,4%	0,2%	-7,8%
Overschie	-11,8%	-1,1%	-0,7%	1,9%	-1,0%	-2,0%	4,7%	0,1%	2,9%	3,0%	-0,7%	0,0%	-2,5%
Charlois	-15,9%	-1,1%	-0,8%	1,1%	-1,9%	-0,3%	5,5%	0,7%	2,8%	6,6%	-0,2%	0,3%	-4,4%
IJsselmonde	-12,4%	1,3%	-1,4%	1,2%	-2,6%	-1,2%	5,1%	0,3%	2,6%	3,0%	-0,4%	0,5%	-2,1%
Hoogvliet	-12,5%	-1,9%	-2,5%	0,9%	-2,4%	-2,1%	4,3%	0,0%	2,6%	0,7%	-1,0%	0,2%	-3,5%
Feijenoord	-19,5%	-2,6%	-1,0%	2,6%	-2,6%	2,1%	5,4%	0,3%	2,0%	12,5%	-0,3%	0,5%	-2,7%
Pernis	-7,9%	-2,3%	-2,0%	1,7%	-0,9%	1,3%	5,4%	-1,7%	2,0%	0,1%	-1,0%	0,1%	-5,6%
Rozenburg	-11,1%	-8,7%	-5,2%	-1,3%	-2,8%	-2,9%	2,1%	-1,0%	2,1%	-0,3%	-3,7%	0,1%	-3,6%

PvdA verloor het meest in Feijenoord, Delfshaven, Charlois. Zeg maar de gebieden waar Nida won. Leefbaar Rotterdam verloor in Rozenburg en Hoek van Holland: de gebieden van Regionaal Lokaal. Leefbaar won in bolwerk Prins Alexander en IJsselmonde. VVD verloor het meest in Rozenburg, Hoek van Holland en bolwerk Hillegersberg-Schiebroek. D66 won het meest in Centrum, Noord en bolwerk Hillegersberg-Schiebroek. CDA verloor, maar won in Feijenoord en Pernis. SP won het meest in PvdA-bolwerk Delfshaven.

Opvallend is dat de pot waaruit restzetels worden verdeeld vrij groot was: 4,9%. Veel partijen deden tevergeefs mee aan de verkiezingen, haalden geen zetels, maar hun stemmen werden via de regels van de Kieswet verdeeld over de anderen. Bij GR10 en TK12 was dat slechts 1,1% van de stemmen.

We kunnen daar een nadere analyse van maken. Welke stemmen zijn er "bij opbod" herverkeerd? Zijn stemmen van links naar rechts gegaan? Zijn bepaalde buurten hoofdleverancier geweest van de verdeelpot? Hoewel met rekenkracht van alles is te bepalen, moeten we zo simpel mogelijk benaderen.

Laten we eerst eens kijken hoeveel zetels er naar de raadsfracties zijn gegaan. Die verdeling is gebaseerd op de methode D'Hondt, "het grootste gemiddelde", en geeft een klein voordeel aan grotere partijen (dat niet noodzakelijkerwijs hoeft op te treden). In de analyse over "Spookstemmen" is daar meer over te vinden.¹⁸

Opgeroep	485449												
Blanco/Or	1873	1116											
Geldig	216136												
Opkomst	45,1%												
Aantal zet	45												
Kiesdeler	4803,0												

Eerst wordt de kiesdeler bepaald op basis van het aantal geldige stemmen. Blanco en ongeldige biljetten doen wel mee voor het bepalen van de opkomst, maar niet voor de zetelverdeling. Met 45 zetels in de Rotterdamse raad was de kiesdeler 4803,02. Daarna wordt volgens de Kieswet¹⁹ eerst omlaag afgerond hoeveel maal die kiesdeler in het aantal stemmen op een partij zit. Alleen partijen met de kiesdeler doen mee aan de verdeling.²⁰ Daarna wordt gekeken welke partij het grootste gemiddelde heeft als er 1 restzetel bij zou komen. Die wordt toegekend, daarna de derde verdeling, en net zo lang tot alle zetels zijn verdeeld.

Rotterdam had in 2014 twee lijstcombinaties. Daarvan wordt eerst per combinatie bepaald hoeveel stemmen toevallen, en vervolgens binnen de combinatie verdeeld op basis van het grootste overschot. Dan is er geen ondergrens.

Het zag er dit jaar als volgt uit:

¹⁸ (Smits 2014)

¹⁹ Kieswet: www.st-ab.nl/wetten/0172_Kieswet_KW.htm

²⁰ Voorheen: minimaal $\frac{3}{4}$ van de Kiesdeler

	Stemmen	>kiesdeler	1e verdelir	+1 gemidd	2e verdelir	+1 gemidd	3e verdelir	+1 gemidd	4e verdelir	+1 gemidd	5e verdelir	+1 gemidd	6e verdelir
lijstcom A	19655	19655	4	3931,0	4	3931,0	4	3931,0	4	3931,0	4	3931,0	4
lijstcom B	44824	44824	9	4482,4	9	4482,4	9	4482,4	9	4482,4	10	4074,9	10
LR	59505	59505	12	4577,3	13	4250,4	13	4250,4	13	4250,4	13	4250,4	14
VVD	16120	16120	3	4030,0	3	4030,0	3	4030,0	3	4030,0	3	4030,0	3
D66	27433	27433	5	4572,2	5	4572,2	6	3919,0	6	3919,0	6	3919,0	6
SP	22685	22685	4	4537,0	4	4537,0	4	4537,0	5	3780,8	5	3780,8	5
PvdD	5389	5389	1	2694,5	1	2694,5	1	2694,5	1	2694,5	1	2694,5	1
ROP	2453												
OPA	963												
Nida	10322	10322	2	3440,7	2	3440,7	2	3440,7	2	3440,7	2	3440,7	2
LP	405												
Senioren	3258												
Gerdingen	243												
Turks	716												
Regionaal	2165												
totaal	216136		40		41		42		43		44		45
Verdeling in lijstcombinatie A													
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling								
CDA	12753		2	2925,5	3								
CU-SGP	6902		1	1988,3	1								
Aantal zet	4												
Kiesdeler	4913,75												
Verdeling in lijstcombinatie B													
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling								
PvdA	34193		7	2816,2	8								
GL	10631		2	1666,2	2								
Aantal zet	10												
Kiesdeler	4482,4												

TABEL 4: VERDELING ZETELS EN RESTZETELS

De combinaties maakten dit jaar niets uit. Zonder deze lijstcombinaties was de verdeling hetzelfde geweest.

Laten we nu eens terugrekenen hoeveel kiezers zijn toegerekend aan de partijen. We kunnen de kiesdeler vermenigvuldigen met het aantal zetels. En we kunnen dan het verschil bepalen met het werkelijke aantal stemmen. Een positief resultaat betekent dat de raadsfractie meer stemmen kreeg toebedeeld dan in werkelijkheid gehaald, een groter mandaat. Een negatief resultaat is het omgekeerde: de partij kreeg bij de zetelverdeling een kleiner mandaat dan de kiezer gaf.

	Stemmen	Zetels	xkiesdeler	verschil
PvdA	34193	8	38424,2	4231,2
LR	59505	14	67242,3	7737,3
VVD	16120	3	14409,1	-1710,9
D66	27433	6	28818,1	1385,1
GL	10631	2	9606,0	-1025,0
CDA	12753	3	14409,1	1656,1
SP	22685	5	24015,1	1330,1
CU-SGP	6902	1	4803,0	-2099,0
PvdD	5389	1	4803,0	-586,0
ROP	2453			-2453,0
OPA	963			-963,0
Nida	10322	2	9606,0	-716,0
LP	405			-405,0
Senioren	3258			-3258,0
Gerdingen	243			-243,0
Turks	716			-716,0
Regionaal	2165			-2165,0
totaal	216136	45	216136	0,0

TABEL 5: TOEGEWEEZEN STEMMEN

Te zien is dat ChristenUnie-SGP van de raadsfracties het meeste te kort komt. De partij kreeg 6.902 stemmen, en kreeg slechts 1 zetel, die goed is voor 4.803 stemmen. Aan de andere kant van het spectrum kregen PvdA en Leefbaar Rotterdam veel meer uit de pot reststemmen. Bij Leefbaar Rotterdam zelfs meer dan de kiesdeler.

Wat nu als partijen samen onder één lijst waren aangegaan? Partijen gaan soms over tot lijstverbindingen, om restzetels binnen de groep te houden. Echter, partijen moeten op eigen kracht altijd toch minstens één zetel halen.²¹ Zouden samengestelde lijsten effect hebben gehad? We passen de regels toe van de lijstverbindingen:

²¹ Kieswet, art. P4 lid 2, www.wetten.overheid.nl/BWBR0004627/AfdelingII/HoofdstukP/2/ArtikelP4/geldigheidsdatum_29-04-2014

CDA en ChristenUnie-SGP hadden al een lijstcombinatie (A), net als PvdA en GroenLinks (B). Opvallend is dat de ouderenpartijen het niet deden. Wat als er een samengestelde lijst was tussen ROP, OPA, Seniorenpartij (C)? En Turks Belang met Nida (D). De Libertarische Partij met D66, omdat de verdeelpatronen van hun kiezers wat overeenkomen (E). En Regionaal Lokaal met lijst Van Gerdingen (F). Dan ontstond de volgende verdeling van stemmen:

	Stemmen	>kiesdeler	1e verdelir	+1 gemidd	2e verdelir	+1 gemidd	3e verdelir	+1 gemidd	4e verdelir	+1 gemidd	5e verdelir
lijstcom A	19655	19655	4	3931,0	4	3931,0	4	3931,0	4	3931,0	4
lijstcom B	44824	44824	9	4482,4	9	4482,4	9	4482,4	9	4482,4	10
lijstcom C	6674	6674	1	3337,0	1	3337,0	1	3337,0	1	3337,0	1
lijstcom D	27838	27838	5	4639,7	6	3976,9	6	3976,9	6	3976,9	6
lijstcom E	11038	11038	2	3679,3	2	3679,3	2	3679,3	2	3679,3	2
lijstcom F	2408										
LR	59505	59505	12	4577,3	12	4577,3	13	4250,4	13	4250,4	13
VVD	16120	16120	3	4030,0	3	4030,0	3	4030,0	3	4030,0	3
SP	22685	22685	4	4537,0	4	4537,0	4	4537,0	5	3780,8	5
PvdD	5389	5389	1	2694,5	1	2694,5	1	2694,5	1	2694,5	1
totaal	216136		41		42		43		44		45
Verdeling in lijstcombinatie A											
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling						
CDA	12753		2	2925,5	3						
CU-SGP	6902		1	1988,3	1						
Aantal zet	4										
Kiesdeler	4913,75										
Verdeling in lijstcombinatie B											
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling						
PvdA	34193		7	2816,2	8						
GL	10631		2	1666,2	2						
Aantal zet	10										
Kiesdeler	4482,4										
Verdeling in lijstcombinatie C											
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling						
ROP	2453		0	2453,0	0						
OPA	963		0	963,0	0						
Senioren	3258		0	3258,0	1						
Aantal zet	1										
Kiesdeler	6674										
Verdeling in lijstcombinatie D											
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling						
D66	27433		5	4234,7	6						
LP	405		0	405,0	0						
Aantal zet	6										
Kiesdeler	4639,67										
Verdeling in lijstcombinatie E											
	stemmen		1e verdelir	overschot	2e verdeling						
Nida	10322		1	4803,0	2						
Turks	716		0	716,0	0						
Aantal zet	2										
Kiesdeler	5519										

TABEL 6: ZETELVERDELING BIJ STRATEGISCHE COMBINATIES

Doordat er een restzetel minder te vergeven is (valt meteen toe aan combinatie C), krijgt Leefbaar Rotterdam die niet. Binnen samengestelde ouderenlijst hadden ze afspraken moeten maken dat in dit geval de zetel naar de Seniorenpartij zou gaan. De toegewezen stemmen zien er dan zo uit:

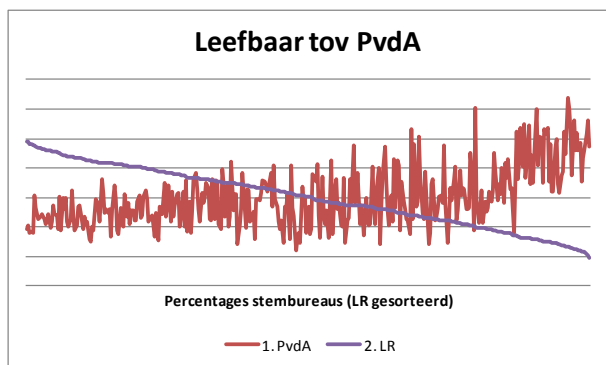
	Stemmen	Zetels	xkiesdeeler	verschil
PvdA	34193	8	38424,2	4231,2
LR	59505	13	62439,3	2934,3
VVD	16120	3	14409,1	-1710,9
D66	27433	6	28818,1	1385,1
GL	10631	2	9606,0	-1025,0
CDA	12753	3	14409,1	1656,1
SP	22685	5	24015,1	1330,1
CU-SGP	6902	1	4803,0	-2099,0
PvdD	5389	1	4803,0	-586,0
ROP	2453			-2453,0
OPA	963			-963,0
Nida	10322	2	9606,0	-716,0
LP	405			-405,0
Senioren	3258	1	4803,0	1545,0
Gerdingen	243			-243,0
Turks	716			-716,0
Regionaal	2165			-2165,0
totaal	216136	45	216136	0,0

TABEL 7: TOEGEWZEN STEMEN BIJ STRATEGISCHE COMBINATIES

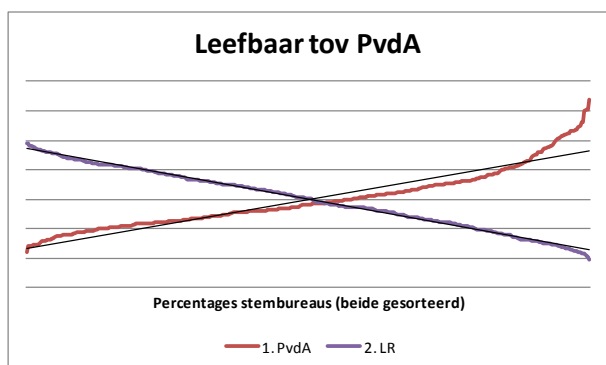
PvdA spint nog steeds garen bij de grote restpot, maar bij alle partijen is het overschot nu gedaald tot onder de kiesdeeler. De ouderenpartijen hebben zich niet verenigd in één lijst, en daardoor een zetel gemist.

VOLKSPARTIJEN | VIER

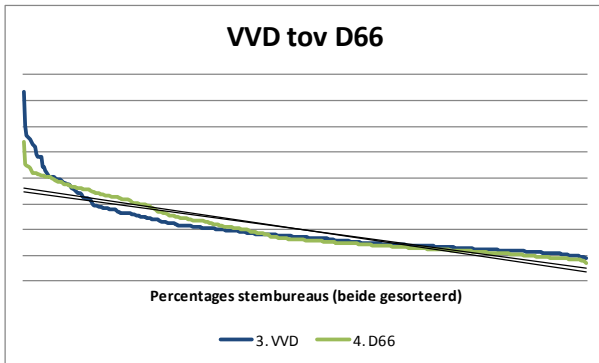
Leefbaar Rotterdam en PvdA zijn tegenvoeters. Dat is te berekenen, maar ook te zien aan deze grafiek:

Alle stembureaus zijn genormaliseerd en daarna gesorteerd van groot naar klein op de score van Leefbaar Rotterdam. De curve van PvdA loopt van laag naar hoog. Door ook PvdA te sorteren, en er een trendlijn bij te zetten, is te zien dat Leefbaar Rotterdam een mooie vlakke curve heeft, zonder bolwerken, en PvdA wel bolwerken kent, en een aantal buurten onder de maat:

VVD en D66 zijn wel concurrenten, en allebei elitepartijen. Ik geef gelijk de grafiek met beide partijen gesorteerd:

Voor een volkspartij moet de curve zo vlak mogelijk lopen, en zo min mogelijk een punt hebben. Want in die punt verschuilen zich stembureaus met onevenredig veel stemmen die het gemiddelde optrekken. Bij een volkspartij is er juist een zo gelijkmatig mogelijke verdeling tussen de stembureaus. De index wordt berekend door het percentage te berekenen van het aantal stembureaus dat meer dan gemiddeld scoort, ten opzichte van het totaal aantal stembureaus (381 in 2014). In de volgende tabel is dat te zien:

	1. PvdA	2. LR	3. VVD	4. D66	5. GL	6. CDA	7. SP	8. CU-SGP	9. PvdD	12. Nida
Gemiddelde	16%	28%	7%	12%	5%	6%	11%	3%	3%	16%
Volkspartij-index	42%	51%	35%	40%	41%	40%	48%	39%	48%	42%
(In 2010)	(39,3%)	(53,8%)	(35,2%)	(38,3%)	(37,6%)	(38,3%)	(45,5%)	(38,3%)		

Leefbaar Rotterdam is de enige volkspartij in de stad. De SP en Partij voor de Dieren zitten er net onder. PvdA en Nida zitten op een gedeelde vierde/vijfde positie. D66 komt er beter uit dan VVD. Dat was ook al te zien aan de grafiek: de curve loopt gelijkmatiger. De nieuwkomers Partij voor de Dieren en Nida halen hun stemmen dus uit een bredere selectie van stembureaus dan bijv. VVD en D66.

SWING | VIJF

Om de verschillen tussen 2010 en 2014 in beeld te brengen moet een truuk worden toegepast om stembureaus aan elkaar te koppelen. Er waren er 290 in 2010, en 381 in 2014, en ze lagen soms op een andere plaats. Voor de Rotterdamse analyse heb ik de stembureaus gekoppeld aan 70 CBS-buurtten. En die vergeleken voor 2010 en 2014.

De afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI) van de Gemeente Rotterdam deed dat op dezelfde manier.²² Ze merken op dat stembureaugrenzen niet altijd overeenkomen met buurtgrenzen, en dat in sommige buurtten geen stembureau is. Strikt genomen gaat het dus om stemmen die zijn uitgebracht *in* een buurt, en niet *door* de inwoners van een buurt. Op basis van het geringe verschil tussen de opkomst voor de gemeenteraad en die voor de gebiedscommissies denken ze dat ondanks de vrijheid van kiezers om naar andere stembureaus te gaan dat niet veel uitmaakt.

Het probleem is dat deze keer de gemeente drie mobiele stembureaus liet rondrijden, en die haalden ieder stemmen op in meerdere buurtten. Wat ze niet deden in 2010. Ik heb geen hiermee samenhangende opvallende uitbijtertjes gesignaleerd.

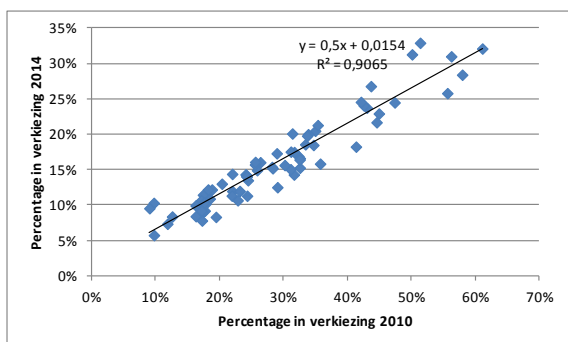
Wel is te verwachten dat de grafiek algemeen wat uitbijtertjes zal laten zien, omdat het aantal geldige stemmen in 2014 in de buurtten varieerde tussen 368 en 11333, en in 2010 tussen 221 en 11593.

De buurt Wielewaal had in 2010 geen stembureau. De onderzoekers van de gemeente Rotterdam (nu OBI, voorheen COS), hanteren een van CBS afwijkende indeling van de buurtten. Die noteerden in 2010 wel stemmen voor Wielewaal.²³ Dat betrof een stembureau in de CBS-buurt Zuiderpark, wat dan weer geen buurt is die OBI/COS onderscheidt. Voor het gemak heb ik Zuiderpark en Wielewaal nu samengevoegd. Er zijn dus 69 buurtten over.

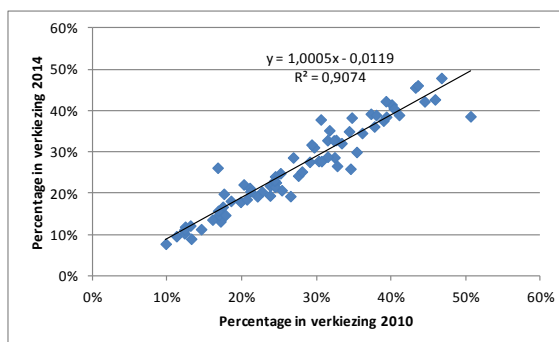
De grafische weergave ziet er als volgt uit:

²² (Burger e.a. 2014)

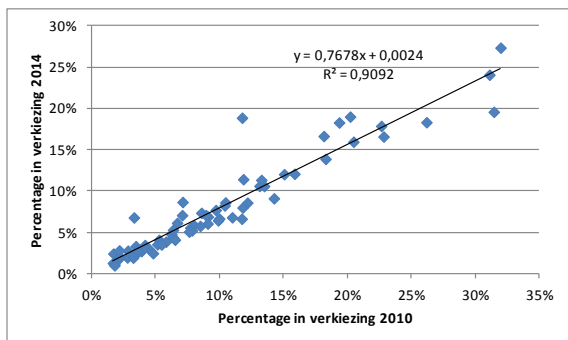
²³ (Burger e.a. 2010)

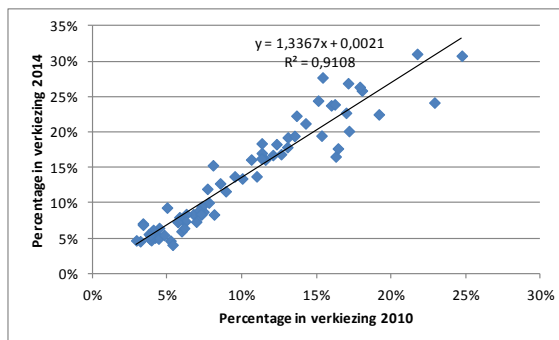
FIGUUR 5: PVDA ROTTERDAM IN 2010 EN 2014 (GELIJK FIGUUR 2)

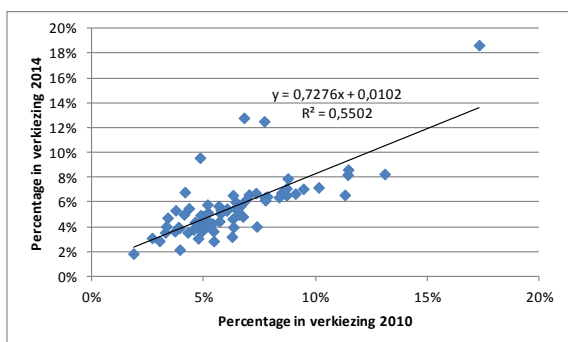
FIGUUR 6: LEEFBAAR ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

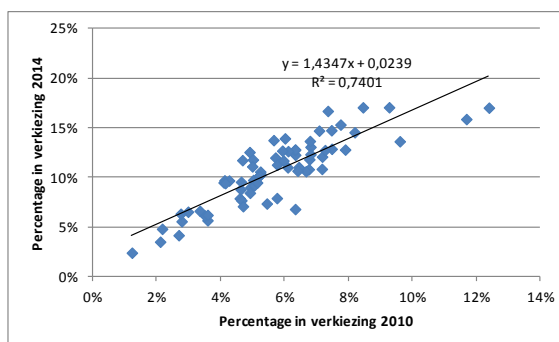
FIGUUR 7: VVD ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

FIGUUR 8: D66 ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

FIGUUR 9: CDA ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

FIGUUR 10: SP ROTTERDAM IN 2010 EN 2014

Te zien is een aantal partijen met een hoge R^2 . De PvdA had een uniforme groei (a) van ongeveer 1,5 procentpunt, en verder een halvering ($b' = -\frac{1}{2}$) van de uitslag in de buurten. PvdA had dus niet per definitie een heel slechte campagne. Over alle stembureaus een uniforme stijging van 1,5 procentpunt is positief te noemen. De kiezers waren ook niet op drift. De boodschap van PvdA was blijkbaar duidelijk, alleen niet gewenst. Daardoor liepen in de bolwerken de meeste kiezers weg.

Leefbaar Rotterdam had een mooie uniforme ontwikkeling ($b \cong 1, b' \cong 0$), maar wel met een daling over de hele lijn (a) van 1,2 procentpunt. Leefbaar Rotterdam mag zich een klein beetje zorgen maken over de uniforme daling met iets meer dan 1 procentpunt. Een dompertje op de feestvreugde. Er was blijkbaar toch iets dat breed de achterban niet zinde. Terwijl de boodschap op zich helder was.

VVD had nauwelijks nieuwe bronnen ($a > 0, a \cong 0$), maar wel een daling met bijna een kwart ($b' \cong -\frac{1}{4}$). Ook hier een heldere boodschap, waardoor in de bolwerken de meeste kiezers wegliepen. Terwijl de VVD het van de bolwerken moet hebben.

D66 won ($b' \cong \frac{1}{3}$), maar bijna niet in nieuwe gebieden ($a > 0, a \cong 0$). Zo blijft de partij beperkt tot slechts enkele buurten.

Diffuser was het beeld bij CDA ($R^2 \approx 0,5$) met een uniforme groei van 1 procentpunt, en een daling van meer dan een kwart ($b' > -\frac{1}{4}$). CDA haalde stemmen bij nieuwe kiezers, in andere buurten dan in 2010. Aantoonbare verandering, te zien aan R^2 . Maar wel met daling. Ik kom daar in het volgende hoofdstuk op terug.

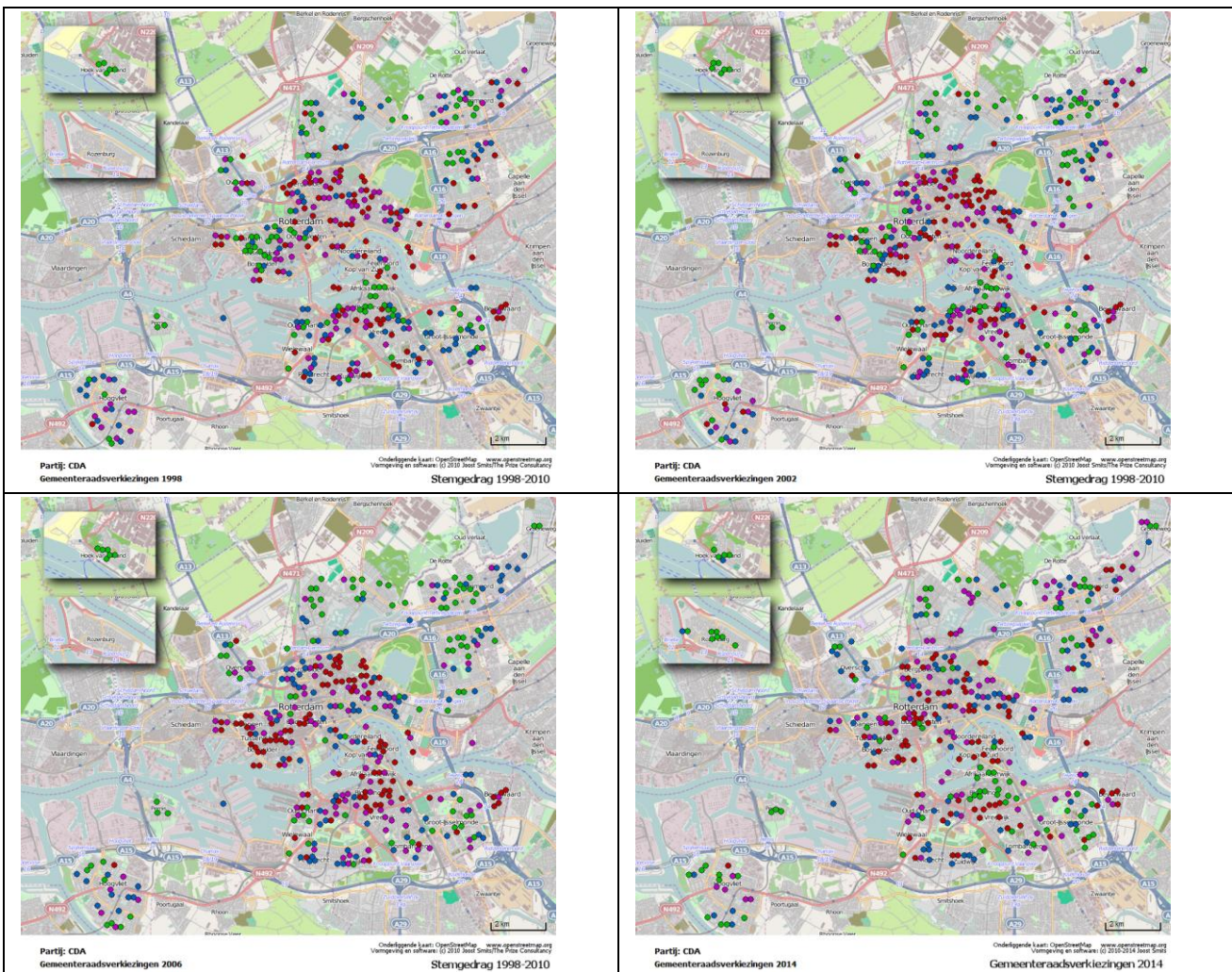
SP deed het wat dat betreft wat kalmer aan ($R^2 \approx 0,74$) met een uniforme groei van meer dan 2 procentpunt (a), wat veel is voor een partij die komt van 5,6% kiezersgunst. Dat combineerden ze met 43% ($b' \cong 0,43$) relatieve groei. CDA en SP zijn de partijen die ook in 2010 meededen, en echte veranderingen laten zien in hun achterban.

BOLLETJESKAARTEN | ZES

CDA

Bij de Kamerverkiezingen van 2012 in Rotterdam was van CDA interessant dat het bestaande patroon was verstoord, door twee strategisch ingezette kandidaten met een ander kiezersprofiel.²⁴ Die scoorden beter in Delfshaven en Feijenoord dan de trend van de laatste jaren. Maar was dat wel een goede beoordeling?

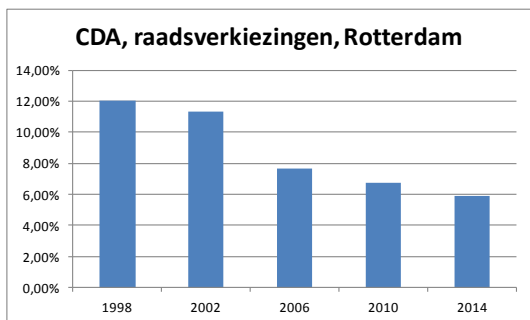
Hier een aantal kaarten van 1998 tot 2014. Van elke partij worden de uitslagen van alle stembureaus in kwartieren verdeeld (vier groepen van gelijke grootte), en de laagste uitslagen krijgen de kleur rood, daaropvolgend paars, de op een na hoogste groep blauw, en de bureaus met de meeste stemmen zijn groen.

Te zien is dat het beeld van het CDA in 2014 meer lijkt op 1998 en 2020, dan op 2006. Het heeft er de schijn van dat CDA probeert de oude bolwerken te herstellen. Bij CDA is de kiezer niet zozeer op drift, maar de partij doet moeite om de oude bolwerken te herwinnen.

De verwachting is dat dat heel veel energie kost. De resultaten van CDA sinds 1998 bevestigen dat:

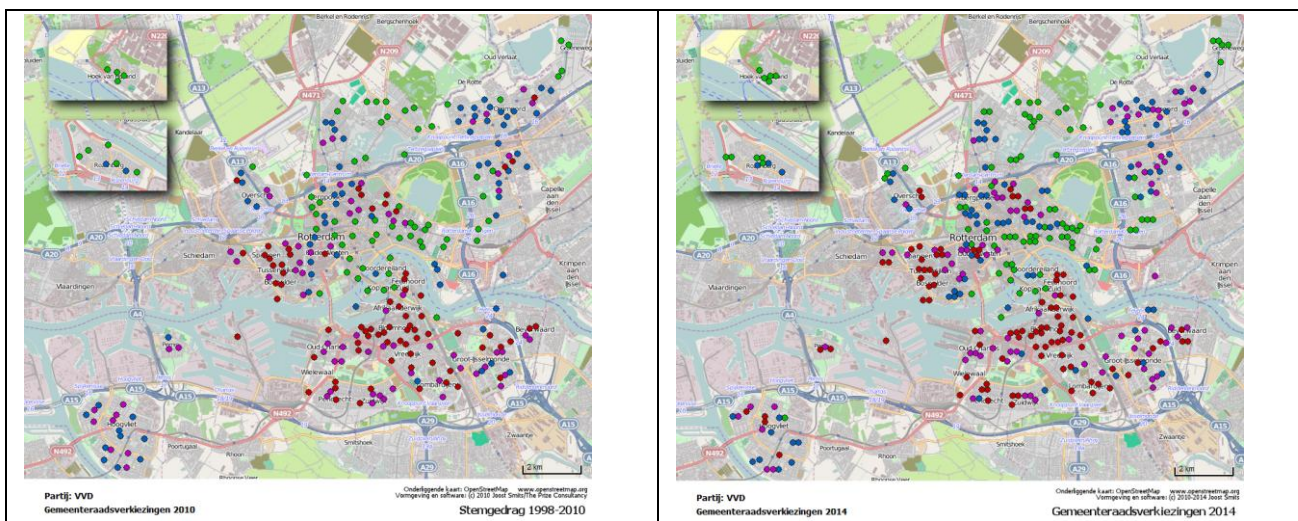
²⁴ (Smits 2012)

FIGUUR 11: PERCENTAGE CDA-STEMMEN 1998-2014

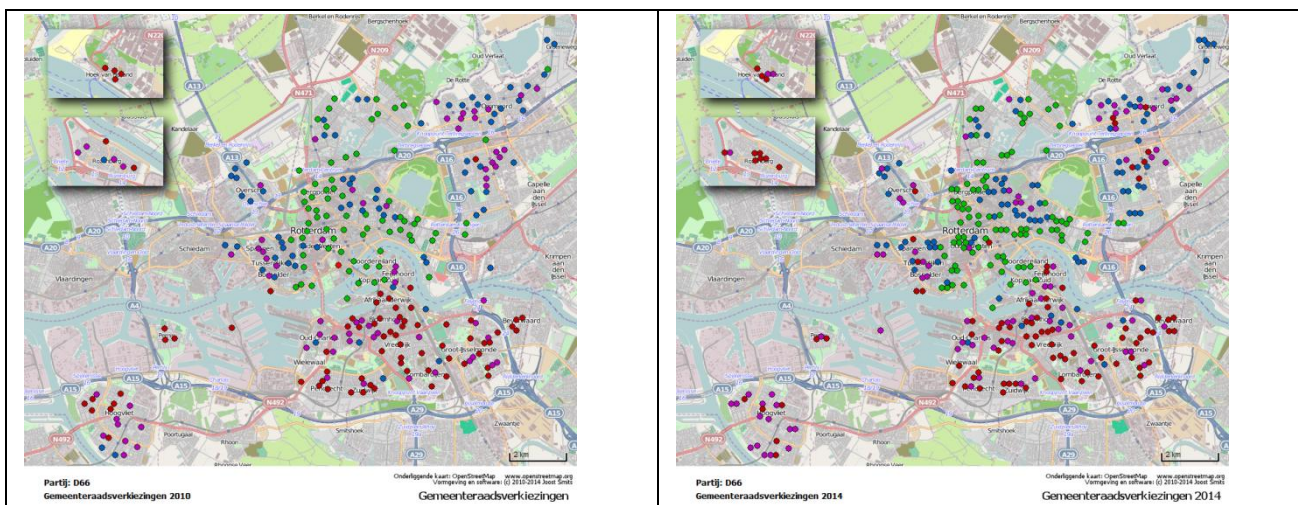
CDA zou misschien beter af zijn met raadswerk en uiteindelijk een campagne gericht op de wingebieden van 2014, om zo de daling om te zetten in een stijging.

VVD

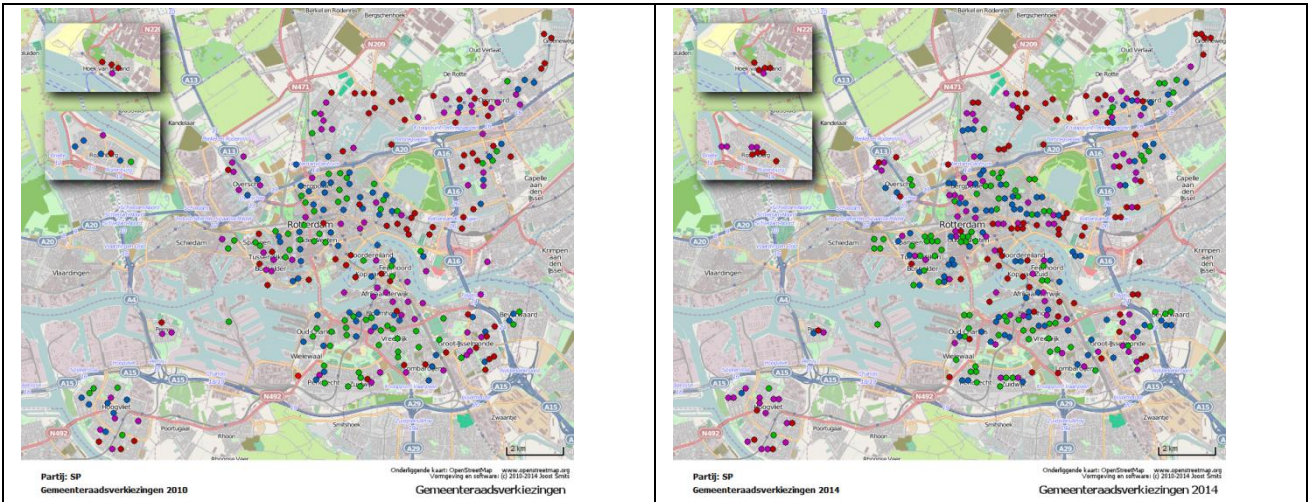
Voor VVD is er nauwelijks verandering te zien in de geografische verdeling van de stemmen. Ze stemmen in de wingebieden minder VVD. Voor een bestuurspartij als VVD is dat zuur. Waarom zijn ze in de bolwerken zo verdrietig? Had men onvoldoende oog voor de prestaties van de Rotterdamse VVD? Goed raadswerk de komende jaren en een goede campagne in 2018 moeten betere tijden brengen.

D66

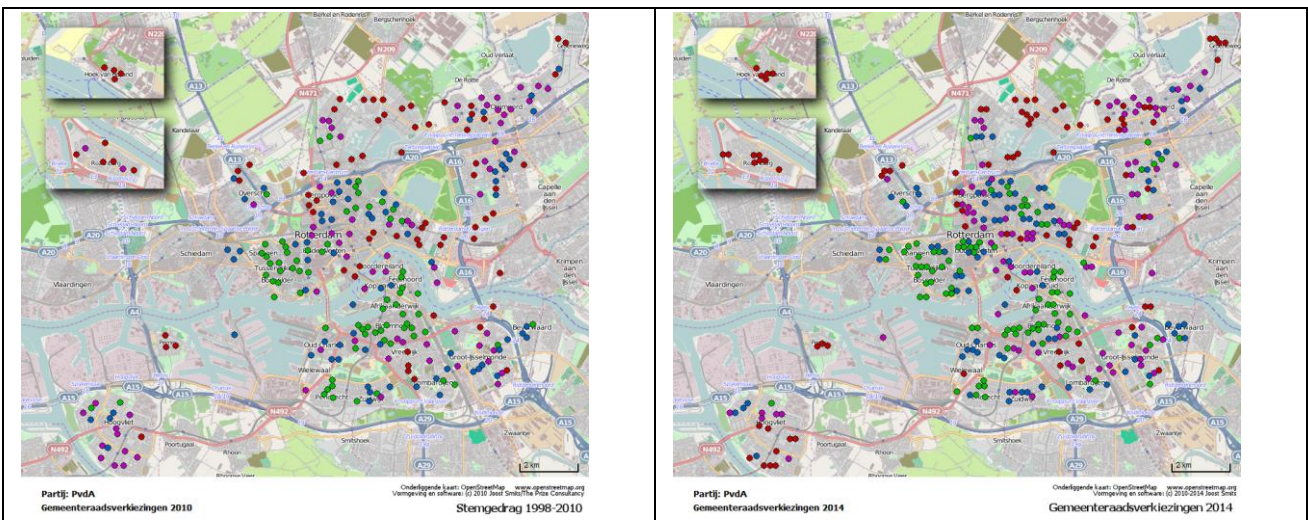
Ook hier is globaal niet de indruk van een kiezer op drift. Binnen de in aantal beperkte wingebieden hebben meer kiezers voor D66 gekozen. Nu een kwestie van vasthouden door die kiezers de komende jaren te blijven bedienen.

SP

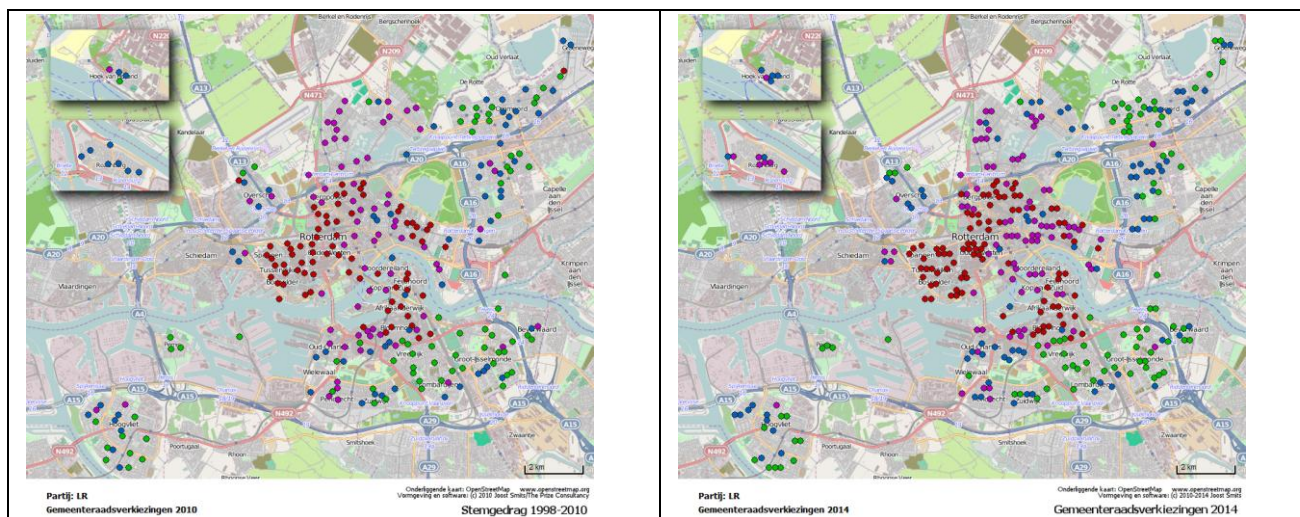
De SP haalt nieuwe stemmen in nieuwe wingebieden. Hoogvliet komt daardoor relatief minder in de aandacht. Het patroon van SP in 2010 was gebaseerd op slechts 5,6% van de stemmen, in 2014 haalden ze 10,8%. Het is zaak dat SP die nieuwe kiezers blijft bedienen, om ze vast te houden voor de verkiezingen van 2018.

PvdA

Door de evenredige afloop van de PvdA in de stembureaus blijft het patroon ongeveer intact. Ze stemmen minder PvdA daar. Ook hier is er blijkbaar iets mis met de boodschap van PvdA Rotterdam. Werden kiezers wel goed bediend? Was er een goede verstandhouding tussen raadsfractie en bevolking?

Leefbaar Rotterdam

De curve van de nauwelijks bestaande verschillen tussen 2010 en 2014 maakt ook voor Leefbaar vrijwel dezelfde kaart voor beide verkiezingen. De uniforme daling van iets over 1,1 procentpunt moet niet groter worden.

CONCLUSIE

Het verhaal van de gemeenteraadsverkiezingen in Rotterdam wijst op meer dan dat Leefbaar Rotterdam de grootste is geworden. Het laat ook zien dat die partij over de hele linie vrij goed behoud heeft getoond, al was er een uniforme daling van iets meer dan 1 procentpunt. De partij is de enige volkspartij van Rotterdam, net als in 2010.

De ouderenpartijen hadden hun achterban 1 zetel kunnen leveren, als ze wat strategischer hadden gewerkt, en hun lijsten hadden samengevoegd.

De PvdA was voor de kiezers blijkbaar een herkenbare partij, alleen met een boodschap die nu minder populair was. Net als VVD. Deze partijen moeten zo snel mogelijk aan de slag om hun raadswerk af te stemmen op hun achterban, en zo te zorgen dat de dalende lijn wordt omgebogen in een opgaande lijn.

CDA is op zoek naar de oude bolwerken, wat (te) veel energie kost. Energie die beter kan worden gestoken in het behoud van kiezers.

De SP won ook buiten de oude gebieden, en heeft nu de taak die nieuwe achterban te bedienen, anders zijn ze bij de volgende verkiezingen weer vertrokken.

D66 heeft weliswaar flink gewonnen, maar in de oude wingebieden. De partij zou kunnen proberen uit te breiden naar nieuwe wingebieden, zoals SP is gelukt, maar waar CDA dan weer faalt.

Leefbaar Rotterdam, en waarschijnlijk ook SP en Nida hebben laten zien dat democratie geen voetbalwedstrijd is waar alleen de doelpunten tellen, de scores bij de verkiezingen, al is elke stem er één. Het gaat om een mooie wedstrijd, om goed raadswerk (bij Nida goed voorbereidend werk), om een langdurige band met de kiezer, dan komen de stemmen er ook wel.

De partijen die dit de komende jaren het beste weten te doen, zullen door de kiezers worden beloofd en verkiezingen winnen. Leefbaar Rotterdam deed het al de afgelopen vier jaar. Het heeft ze geholpen. Wie volgt?.

LITERATUUR

- Aarts, K., en R. Horstman. 1991. "Political Change And The Electoral Geography Of The Netherlands". In ECPR Joint Sessions of Workshops, Essex.
- Aarts, K., H. van der Kolk, en M. Rosema. 2007. "Een verdeeld electoraat?" In *Een verdeeld electoraat: de Tweede Kamerverkiezingen van 2006*, bewerkt door K. Aarts, H. van der Kolk, en M. Rosema, 235–47. Utrecht: Spectrum. <http://doc.utwente.nl/61279/>.
- Andeweg, R. 1982. "Dutch voters adrift: on explanations of electoral change (1963-1977)". Meppel. <http://doc.utwente.nl/61163/>.
- Anker, H. 1993. "Is de Nederlandse kiezer op drift geraakt?" In *DNPP jaarboek 1993*, bewerkt door G. Voerman, 145–64. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, DNPP. <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jb93/anker.pdf>.

- Burger, P., D. van der Graaf, P. de Graaf, G. Koster, en M. van Rhee. 2014. "Analyse verkiezingen gemeenteraad en gebiedscommissies 2014". Rotterdam: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS). http://www.rotterdam.nl/Clusters/RSO/Document%202013/OBI/Publicaties/09-3129.Analyse%20Gemeenteraadsverkiezingen%202010_v2.pdf.
- Burger, P., D. van der Graaf, G. Koster, H. van Lith, V. van den Maagdenberg, en M. van Rhee. 2010. "Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2010". Rotterdam: Onderzoek en Business Intelligence (OBI). <http://www.bds.rotterdam.nl/dsresource?objectid=198893>.
- Butler, D., en D. Stokes. 1974. *Political Change in Britain: The Evolution of Electoral Choice*. 2nd ed. London: Macmillan.
- David, Q., en G. van Hamme. 2011. "Pillars and electoral behavior in Belgium: The neighborhood effect revisited". *Political Geography* 30 (5): 250–62. doi:10.1016/j.polgeo.2011.04.009. <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S096262981100062X>.
- De Jong, R., H. van der Kolk, en G. Voerman. 2011. *Verkiezingen op de kaart 1848-2010: Tweede Kamerverkiezingen vanuit geografisch perspectief*. Utrecht: Matrijs.
- Johnston, R.J. 1983. "Spatial continuity and individual variability: A review of recent work on the geography of electoral change". *Electoral Studies* 2 (1): 53–68. doi:10.1016/0261-3794(83)90106-3. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0261379483901063>.
- Poort, A. 2012. "Wat stemden uw burens? Bekijk de uitslag per stembureau (i.s.m. J. Smits)". *NRC Handelsblad*. oktober 3. <http://www.nrc.nl/verkiezingen/2012/10/03/wat-stemden-uw-buren/>.
- Poort, A., en Th. Verkade. 2010. "Paars Plus komt uit de grote stad". *NRC Handelsblad*, juli 16. <http://archieff.nrc.nl/index.php/2010/Juli/16/Voorpagina/01/Paars+Plus+komt+uit+de+grote+stad>.
- Smits, J.H.F. 2010. "Twee maal drie is vier, wiedewiedewiet en twee is negen - Stemmen met het rode potlood, de Rotterdam-case". Berkel en Rodenrijs. <http://www.politiekactief.net/files/rdamtweemaal drie1006.pdf>.
- . 2012. "Kamerverkiezingen in full swing - Observaties bij de landelijke verkiezingen van september 2012". <http://www.politiekactief.net/files/Observaties%20Kamerverkiezingen%20TK2012.pdf>.
- . 2014. "Spookstemmen - Analyse aan de hand van de Rotterdamse uitslagen". Berkel en Rodenrijs: Stichting Politieke Academie. <http://www.politiekactief.net/files/Spookstemmen1403.pdf>.